

Шляхом аріїв

Володимир СУПРУНЕНКО

Український мандрівник Володимир Супруненко проїхав 4 тисячі кілометрів велосипедом, подорожуючи Індією, Непалом і Шри-Ланкою, намагаючись у заморських дивах і колоритних деталях місцевого побуту розгледіти те, що завдяки далекому індоевропейському минулому пов'язує нині наші народи...

52

...З білястого втомленого неба лилася й лилася спека. Воли повільно брели широкою сірою дорогою, не звертаючи уваги на постукування й поскрипування старого воза, завантаженого туго набитими мішками. На них покотом ле-

жали засмагли до чорноти діди й весело димили цигарками. На згірку промайнула хатка з худими глиняними боками. Ліниво прокричав півень: подав голос без особливої потреби, лише для того, аби подорожні знали, що під солом'яним дахом ще тепліє життя.

Я не міг позбавитися думки, що все відбувається не зі мною, а з мандрівцем, котрий прямує слідом за чумацькими валками полуденним українським степом років з двісті тому. А може, й раніше – ще до нашої ери, коли, можливо, такою ж лінивою повільною ходю від причорноморських степів через кам'яні долини й вітряні перевали воли тягнули важкі вози до південних морів? І про це думалося під вкритим пилом пальмовим пологом, крізь який просвічувало безбарвне небо. І на це запитання хотілося дістати відповідь, спустившись з холодних осін-

ніх слов'янських небес на теплу землю Гіндустану. Від Делі я проїхав велосипедом до Непалу, перетнув його із заходу на схід, знову повернувся в Індію, дістався Індійського океану й з крайнього півдня Гіндустану перелетів до Шри-Ланки.

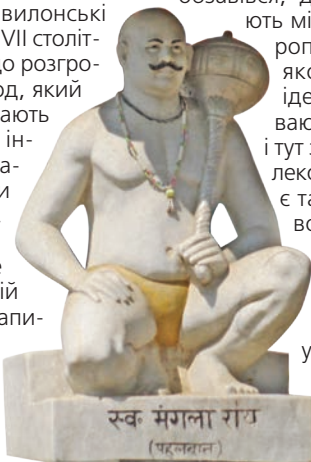
Далекі східні та південні країни здавна вабили європейських мандрівників. Життєвий уклад народів Азії та Сходу, їхні звичаї й вірування завжди були цікаві європейцям. Багато чого тут є інакшим та відбувається по-іншому. За два місяці моєї подорожі в пам'яті закарбувалося безліч чужоземних див, однак у їхніх барвах і хитросплетених візерунках я намагався не тільки побачити різницю, розгледіти місцевий колорит, а й вловити те спільне, що пов'язує наші землі, розташовані в різних частинах світу, що, можливо, допомогло б дібрати ключик до індоевропейського минулого наших народів.

Як це було

...Історія легко жонглює іменами, героями, богами. Одні одразу забуваються, а то й геть зникають, інші продовжують жити в пам'яті поколінь. Іноді їх легко привласнюють інші народи та країни, переозвучуючи, переінакшуючи, наповнюючи новим змістом. Так сталося з аріями. Картину сивої давнини ми сьогодні відновлюємо за змістовими натяками в мовах, окремими звуковими подібностями, а ще – змушуючи на повну силу працювати уяву. «Від руху народи не втомлювалися, не слабшали, натомість у розширенні кругозору накопичували багатство уяви», – писав Геріх. Перебуваючи в Індії, він не міг не звернути уваги на певну (нехай уявлювану) спільність двох великих народів. Як відомо, назва Індії походить від річки Інд (Сінд, Гінд). Але ж країну з подібною до цієї назвою ми знаходимо й у Північному Причорномор'ї. «Коли Боспор Кімерійський замерзає, то скіфи з Таврики перебираються до сіндів», – повідомляв Геродот. Про причорноморських сіндів писав і Страбон і навіть називав їхню столицю – Сіндіку. Сін-

дів і Сіндіку згадують у своїх працях Діодор Сицилійський, Поліен, Амміан Марцеллін, Стефан Візантійський. Збіг не випадковий: цілком можливо, що в індійських і причорноморських сіндів спільні предки – давні арії. Зв'язок цей проглядається в давньому індійському епосі. Там поруч із сіндами присутні загадкові «сувери». Більше того, індійська традиція нерідко почала їх отожднювати, називаючи «сіндху» або «саувера», а країну, де вони мешкали, – Сіндху-Саувера. Та до чого тут Україна, слов'яни, арії? – запитаєте ви. Річ у тім, що про кімерійців, які жили в місцях розселення слов'ян (безпосередньо на території, де нині розташована Україна), ми довідалися від греків. Ті ж чули звучання чужої мови й точно знали, де вона, звідки лунає, однак по-своєму, засобами вже власної мови, передали її нащадкам. Так сувери (сівери) перетворилися на кімерійців. Саме вони й могли бути первісною праарійською спільнотою, нащадками якої і стали чимало народів. Зокрема, й слов'яни. «Велесова книга», приміром, серед їхніх предків називає кіммерійців-аріїв. Вавилонські хроніки, описуючи війни VII століття до н. е., що призвели до розгрому Ассирії, великий народ, який прийшов з півночі, називають Гімме-Аріс. А це не що інше, як назва Кімерії – Країни аріїв. Згодом могли змінюватися префікси, але корінь «ріс», «рос», «рус» залишався. Чи не він закарбувався в генній пам'яті індійців? Коли їх запитуєш про Україну, вони найчастіше всміхаються: ніби погоджуючись: мовляв, так, знаємо, чули, а потім знизують плечима. Національність

Територія Республіки Індія – 3 166 829 квадратних кілометрів. Це – сьома держава в світі за розміром географічної площі. Чисельність населення – 1 млрд. 132 млн. осіб (дані 2008 р.; 1990-го індійців було 844 млн.) Після Китаю Індія – друга за кількістю жителів країна на Землі.

Столиця – Нью-Делі. Найбільші міста: Калькутта (понад 16 млн. жителів), Мумбаї (Бомбей) (більш як 15 млн.), Ченнаї (Мадрас) (6 млн.), Хайдарабад (5 млн.), Бангалор (4,5 млн.). За рівнем розвитку економіки Індія посідає четверте місце в світі. Однак понад 70% її населення, як і раніше, проживають у селах. Офіційна мова – хінді та (тимчасово) англійська плюс 17 регіональних мов. Найвища точка – гора Чогорі на півночі – 8611 м.

Саме з «країни слонів» походять чотири великі релігії світу – індуїзм, буддизм, джайнізм і сикхізм. Понад 800 мільйонів індійців (80,5%) сповідують індуїзм. Решта населення – мусульмани (13,4%), християни (2,3%), сикхи (1,9%), буддисти (0,8%), джайністи (0,4%). Зовсім незначний відсоток зороастрійців, послідовників бахаїзму тощо.

Індійська кіноіндустрія найбільша в світі. Боллівуд (мегаполіс Мумбаї) щороку продукує понад 1000 стрічок.

Індія приймає понад 4 мільйони туристів щороку, 75% із них – самі індуси.

не одяжина, за якою стрічають. Тим паче що в міру мого просування в глиб Гіндустану дорожня засмага, худорба та індійський рушник-«гамча» на голові, яким уже на третій день я обзавівся, дедалі більше стушують мій самовдоволений європейський вигляд. Щоб якимось географічно себе ідентифікувати, я називаю Росію-Рашу. На жаль, і тут запитальна пауза – далеко не кожний згадає, що є така країна. Горде слово «слов'янин» теж ні в кого не викликає захвату пізнання. Тоді я б'ю себе в груди й кажу: «Рус!». І всім усе одразу стає зрозумілим. Мабуть, для «щирого» українця не дуже приємно, що «нетямущий» індієць

(як і непалець, і шриланкієць) сприймає всіх гуртом – українців, росіян і напевно білорусів як «русів». Потішити його національне самолюбство може те, що, мабуть, нинішня «руськість» українців у світі – це мовби заповіт предків – аріїв-русів...

Чия б корова мукала

«І від усіх наших бід підемо в Індію», – мовив колись тверський купець-мандрівник Афанасій Нікітін. Утім, моє перше враження від Індії таке: саме тут, на півострові Гіндустан, яким я задумав проїхати на велосипеді з півночі на південь, і є вузол, можливо, головної земної біди. Ім'я її – людина.

Вибравшись із аеропорту, я одразу занурився в людську стихію. Як казала моя українська бабуся, якнайшвидше полишаючи базарну штовханину: «Там людочки друг об друга вухами труться». Ця розмаїта метушлива азіатська людська стихія здалася мені якимись чудовиськом, котре поглинає все, що трапляється йому на шляху. «Зрештою зжере саме себе», – подумалося першої миті. Думка, щоправда, тільки тенькнула, не встигнувши набутти афористичної плоти. Потрібно було виживати в цьому транспортному мурашнику. І

от разом із рикшами, мотоциклістами, обвішаними пасажирами мотофургончиками, биками, коровами просуваюся на захід. У великих містах поліцейські-регулювальники з бамбуковими паличками схожі на диригентів великих оркестрів. Постійно щось викрикуючи й устигаючи все охопити поглядом, вони з мавпячою спритністю метушаться на перехрестях, такі зупиняючи (о, диво!) та регулюючи напрямок дорожніх потоків. Моя розгубленість несподівано кудись зникла. Раптом з того, що мені почали поступатися дорогою, впритул, але обережно обганяли, я збагнув: мене тут považають не тільки як чужоземця, а насамперед як рівноправного учасника руху. Його неперервність і безпека можливі лише завдяки винятковій повазі одне до одного, до того ж запобігливій готовності будь-коли звільнити дорогу, допомогти. Індійці

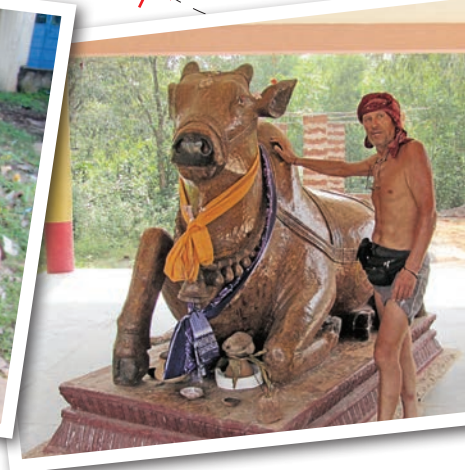

охоче й навіть, як мені здалося, залюбки відгукуються на зрозуміле тут кожному англійське «хелп». Це було тією соломинкою, за яку я при нагоді міг ухопитися. Усвідомивши це,

Мандри. Індоевропейський філософський репортаж

54

а головне – відчувши, я почувався впевненишим.

Удень я відпочиваю в рідкісній тіні придорожніх пальм, краєм ока стежачи за своїм скарбом. До нього часто виявляють цікавість корови, які вільно вештаються вулицями. Доводиться пильнувати, аби якась із них чогось не поцупила. Щоправда, переважно це лагідні й тихі тварини. Їхнього настирливого голодного мукання мені чути не довелось. Місцеві корівки, котрим тут ставлять пам'ятники, завжди ситі (на відміну від людей) і, вочевидь, неабияк задоволені своєю щасливою індійською долею. Я не знаю, чи прихопили із собою арійські переселенці

для розплоду десятків-других корів і биків, однак є чимало спільного між нашими українськими корівками та їхніми рогатими родичками на берегах Інду й Гангу.

У степовому краї за дніпровськими порогами (нинішній Запорізький край) у басейні річки Молочної, на берегах якої було роздолля для різної худоби, зокрема й корів, є село Курошани (поруч протікає річечка Курушан). Дослідники виокремлюють у топонімі дві частини: «кур», «кор» (у індоіранських мовах – «бик») і санскритське «шан» («країна»). Цілком зрозуміло, що кочівники, які мешкали в цій місцині (ті ж таки арії), дуже шанували тварин. Насамперед коней, биків, корів, що були засобом пересування, давали їм дах, і їжу. «Велесова книга» прямо говорить: «Ми – коровичі: скіфи, анти, руси, бурси, сурожці». Припускаю, якщо індуса нагородити прізвиськом «ко-

рович», то він неабияк загордиться й вважатиме «коровича»-українця своїм кривим побратимом. Між іншим, індійське «*gosayin*» (легко вгадується співзвуччя з нашим «хазяїн») дослівно з гінді перекладається як «власник корів». Ми не знаємо, що змусило аріїв полишити обжиті Причорномор'я та вирушити на південь. Однак цілком імовірно, що частина арійських племен все-таки залишилася на землі предків. Естафету в степовому Причорномор'ї від кімерійців-аріїв (тих, що продовжили борозну предків), як відомо, перейняли скіфи. Пліній Старший, наприклад, розмістив Скіфію в низов'ях Дніпра, чомусь (недаремно?) назвавши її Сіндською. А скіфи – це хоча й не зовсім близька до нас, але цілком помітна з вершин степових курганів історія...

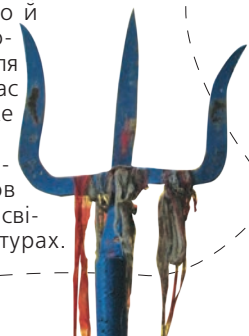
Із тризубом по життю

...Нерідко цікавість вела мене від накатаних асфальтових протажностей у глиб азіатської *terra incognita*. Так від замшілих напівзруйнованих монастирських стін у Непалі ледь помітною стежкою, що петлювала між оповитих ліанами дерев, я потрапив до святилища. Невелика заглибина в землі була скрізь втикана залізними тризубами різного розміру, над якими з гілок звисали різнобарвні шматочки тканини. Серед них я вгледів і дзвіночок. Як ведеться, задзвонив у нього, тим самим засвідчивши духам свою присутність і добрі наміри. Мабуть, це було й вибаченням. Після певних роздумів я вирішив прихопити на пам'ять один із тризубів, що як на диво нагадував мені рідний український герб. Із цим залізцем, загорнутим у газету, я подорожував Гіндустаном іще понад місяць. І ось у Шри-Ланці, коли я летів із Коломбо до Москви, митник в аеропорту, оглядаючи мою ручну поклажу, раптом із подивом витяг із сумки залізний тризуб. «Зброя!» – обурено закричав він. Я почав доводити, що це лише «безневинний» сувенір. Митник наполягав на своєму. Нашу суперечку на

мою користь розв'язала українська монета із зображенням тризуба, яку я подарував шриланкійцю. Індуський тризуб (довелось, щоправда, загнути його вістря) полетів зі мною до України. У польоті над океанами, пустелями та горами часу для роздумів не бракувало. Тож я подумав, що службовець аеропорту все-таки мав рацію: тризуб – не що інше, як зброя. До того ж дуже давня. Варто лише згадати римських гладіаторів-ретіаріїв, озброєних вилами-тризубами. А ще раніше тризуби використовували як знаряддя для лову. Насамперед риби, що у великій кількості скупчувалася під час нересту в гирлах річок. Таких, як Дніпро, де жили арії, або Ганг, де жили чорношкірі різноплеменні народи. Можна не сумніватися, що й тим, й іншим був відомий тризуб – зброя для полювання й водночас сільськогосподарське знаряддя – вила. Не дивно, що символ тризуба знайшов своє місце в багатьох світових релігіях і культурах.

Без тризуба важко уявити грецького морського бога Посейдона. На святах Нептуна, таких популярних на наших азівському та чорноморському узбережжях (у місцях, де жили давні арії), незмінним атрибутом морського божества й донині є довге древко з наконечником, увінчаним трьома зубцями. У руках Зевса-Юпітера грізна зброя символізувала удар блискавки. Зброя – це сила, а вона, як відомо, головна перевага влади. Не випадково тризуб був особистим знаком (тамгою) великого монгола Чингісхана, прикрашав монети й печатки київських князів. Здавня тризуб нерозривно пов'язували із символікою триєдності. У багатьох культурах він символізував поділ Всесвіту на небесне, земне та потойбічне, єдність Божественного, Батьківського та Материнського – священних начал, а також трьох природних стихій – повітря, води й землі. Окрім того, тризубець є ще й символом головних можливостей мислення та дії: пасивності, інерції та активності. Часто використовували тризуб і в магичних практиках. Легендарний Парацельс зціляв з його допомогою хворих. Й він-таки зазначав, що в багатьох європейських магів тризуб заміняє чарівний жезл, символізуючи тріаду людського життя: дух, душу та видиму матерію.

Однак такого зображення тризубів, як в Україні та Індії, немає в жодній іншій країні. Український тризуб (і на монетах, жменю котрих для сувенірів я прихопив із собою, і на обкладинці паспорта), як оберіг, – завжди зі мною. Індійський тризуб – постійно перед очима. На дахах храмів і монастирів-ашрамів, стінах будинків, бортах машин, біля капличок, могил, святилищ, молитовних місць, поруч із джерелами, священними деревами. Нерідко на базарах я зустрічав ценців і жебраків із бамбуковими ціпками, увінчаними

трьома вістрями у вигляді тонких пелюстків. Український учений людина, та й просто допитливий народець, якого скрізь вистачає, продовжує битися над розшифровкою символіки саме українського тризуба. Один маститий запорізький історик припустив: тризуб – не що інше, як якір. Другі побачили в цьому символі сокола. Третім здалося, що це корона. Наразі ця гра ще цікава українцям, котрі намацують своє праісторичне коріння.

А індусам (як, утім, і багатьом їхнім сусідам) із символікою тризуба (його в Індії називають «тришулом») усе давно зрозуміло. Насамперед це головна зброя та незмінний атрибут одного з верховних богів індуїзму – Шиви. Він символізує, по-перше, три основні аспекти божества – як творця, охоронця та руйнівника, по-друге, – його владу над трьома світами: земним, підземним і небесним, а по-третє, – його владу й над часом: сьогоднішнім, минулим і майбутнім. У буддизмі тризуб символізує три Великі Дорогоцінності Будди – Дхарму

(навчання), Сангху (чернечу спільноту) та самого Будду. Окрім того, він є символом руйнування трьох отрут – гніву, бажання та ліні. От скільки всього! Може, варто нашим ученим, які розкопують арійську давнину на слов'янських землях, звернути свої погляди й на індійський «тришул»?

(Далі буде...)

2013 рік

$$(a+b)^3 = a^3 + 3a^2b + 3ab^2 + b^3$$

Демократична Соціалістична Республіка Шри-Ланка – це країна і острів у північній частині Індійського океану. Площа – 65 610 квадратних кілометрів. У країні 9 провінцій, які поділяються на 23 райони.

Найбільше місто і головний порт Шри-Ланки – Коломбо (649 000 мешканців). Найвищі точки – гора Підуруталагала (2524 м) і пік Адама (2243 м). Найхолодніший місяць – грудень (+25 °C), а найспекотніший – травень (+28 °C).

Чисельність населення країни 21,5 млн. осіб. За даними ООН, 2025-го ця цифра має перевищити 23,5 млн., а до 2050 року – майже досягти позначки в 26 млн. За своїми релігійними вподобаннями жителі Шри-Ланки поділяються нині так: 69% буддистів, 15% індуїстів (тамілів), 8% мусульман і 8% християн.

Посідає четверте місце в світі за виробництвом чаю, поступаючись лише Індії, КНР і Туреччині.

1996 року команда Шри-Ланки виграла чемпіонат світу з крикету, й відтоді це найпопулярніший вид спорту у країні.

Математика планети Земля

$n! = n \cdot (n-1) \cdot \dots \cdot 1$

$= \frac{a+b}{b}$

$1-n$

\log_a